

מאה שנה להקמת "כוח ההגנה העצמית" בירושלים והמאסר בכלא עכו
(תר"ף - 1920)

זאב ז'בוטינסקי - "מגן ירושלים" ואסיר עכו

דגשים מרכזיים

לקראת פרוץ הפרעות בירושלים באפריל 1920 התבקש זאב ז'בוטינסקי, שסיים כחצי שנה לפני כן דרכו ב"גדודים העבריים", על-ידי הנהגת היישוב להקים כוח להגנת יהודי ירושלים. לאחר הפרעות נעצרו 19 מחברי "ההגנה" שפעל בירושלים. זאב ז'בוטינסקי ותבריו הועמדו לדין ונידונו למאסר אותו נשלחו לרצות בכלא עכו. ז'בוטינסקי עצמו נידון ל-15 שנות מאסר, אך הוא ותבריו שוחררו לאחר 3 חודשים בעקבות מאבק לשחרורו של "מגן ירושלים".

שלושה ימים בחוה"מ פסח בניסן תר"ף (4 – 6 באפר' 1920), נמשכו הפרעות בירושלים. ארגון ה'הגנה' שהוקם בירושלים לקראת הפרעות בהנהגת זאב ז'בוטינסקי, פנחס רוטנברג ואחרים, היה הכוח היחיד שפעל להגנת היהודים. חמישה הרוגים, מאתיים פצועים, בניין ישיבה, בתי כנסת וספרי תורה שחוללו ופגיעה בבתי יהודים ובחנויות - נימנו רק בעיר העתיקה, שתושביה היהודים סירבו להתיר את כניסת חברי ה'הגנה' אל בין החומות. ראשיהם סמכו על יחסי-השכנות ה'טובים' עם ערביי המקום.¹

זאב ז'בוטינסקי התייצב בתחנת המשטרה בקישלה לאחר מעצר 19 מחברי "ההגנה" ולקח אחריות כמפקדם. זמן קצר לאחר מכן הובאו בפני בית-דין צבאי בירושלים (13-14 אפר'). ז'בוטינסקי הואשם בהחזקת נשק ורכוש ממשלתי (רובים, אקדחים וכדורים), בהסתה למעשי שוד, ביזה, חורבן הארץ, רציחות ובהפרות הסדר. במהלך המשפט הגן על עצמו בנחישות, מתח ביקורת חריפה על השלטונות והפך, למעשה, מנאשם למאשים.

עמידתו הגאה בבית-הדין זכתה לתמיכת היישוב כולו. למרות מאבקו ועברו במסגרת הצבא הבריטי, נידון ל-15 שנות מאסר עם עבודת-פרך ולגירוש מן הארץ לאחר ריצויו העונש. חבריו נידונו לשלוש שנות מאסר עם עבודת-פרך. שבעה ימים ישבו במאסר ב"מוסקוביה" - בית הסוהר בירושלים ומשם הועברו לכלא במבצר עכו. שם הפך הכלא למוקד מאבק נגד מדיניות בריטניה בארץ. בין חומות הכלא ניסו האסירים לקיים חיי שגרה. ז'בוטינסקי ניסה לרומם את רוחם של חבריו למאסר והביע בטחונו שישוחררו תוך זמן קצר. ז'בוטינסקי העיד: "הספֶּרֶר של בית-הכלא גזז את שערותינו, ואנו צחקנו; את בגדינו החליפו בתלבושת מתאימה למוסד, וצחקנו; סירבנו למזונות, דרשנו מרק-בשר ולא קיבלנו, ושבוע לא אכלנו אלא לחם ערבי, תבול מין עשב מקוצץ, שלא ידעתי שמו –

¹ פרופ' יוסף נדבה, 'זאב ז'בוטינסקי - האיש ומאבקיו', מכון ז'בוטינסקי בישראל, תל אביב תשמ"ו-1986, עמ' 35

וצחקנו... כל טיפת רעל יום-יומית בלענו בצחוק". תנאי החיים לא היו קשים מידי ובשלב מאוחר יותר אף הותר לאסירים ללבוש את בגדיהם האזרחיים; מזון הובא אליהם מחוץ לכלא (לאחר שהחליטו לאכול "כשר") ואף הותר לבני המשפחה לבקרם ללא הגבלות. האסירים שוכנו יחד בחדר בקומה העליונה וז'בוטינסקי קיבל חדר נפרד. רעייתו יוענה וחברים רבים באו לבקרו.

האסירים ניצלו את זמן שהותם בכלא לפעילות ספורטיבית, בעיקר התעמלות וכדורגל, לפעולות חברה, לטיולים בחצר המבצר, לשירה בצוותא. אחדים אף קבעו עיתים לתורה. ז'בוטינסקי גם הרצה לחבריו על נושאים שונים. הוא אף הקדיש זמן לתרגם יחד עם חלק מהאסירים את סיפורי שרלוק הולמס, ותרגם גם חלקים מן "הקומדיה האלוהית" של דנטה אליגיירי ועוד. בתקופת המאסר אף כתב את "שיר אסירי עכו" שזכה לתהודה רבה. במהלך שהותם בכלא תיעד את האסירים הצלם בן-דב במצלמת ראינוע (קולנוע). סרטו התייעודי הוקרן באולם "ציון" בירושלים וזכה למספר עצום של מבקרים אשר זיכו את ז'בוטינסקי וחבריו במחזאות כפיים סוערות.

הפרעות בירושלים ועמידתם הנחושה של חברי ה"הגנה" הביאו לגל תמיכה רחב בקרב הציבור בארץ וברחבי העולם היהודי ומחוצה לו. גם בבית הנבחרים הבריטי התעוררה סערה וצירים מכול המפלגות דרשו את שחרור העצורים. בכרוז שפרסמה "אחדות העבודה" לציבור הבוחרים לאספת הנבחרים נכתב: "חטאו' של ז'בוטינסקי הוא 'חטא' כולנו". כל המפלגות קראו להציב את ז'בוטינסקי, "מגן ירושלים", בראש רשימותיהן לאסיפת-הנבחרים הראשונה. לתמיכה מיוחדת זכו האסירים מהרב אברהם יצחק הכהן קוק, רבה הראשי האשכנזי של ירושלים. הרב הנערץ הביע תמיכה ב"ז'בוטינסקי וחבריו גיבורי החיל" והפציר בהם שלא לשבות רעב. כן פסק הרב שמטעמי פיקוח-נפש מותר לחתום על העצומה לשחרורם ב"יום טוב". למעלה מאלפיים חתימות נאספו בכל בתי הכנסת בירושלים.

הלחץ הציבורי בארץ ובעולם הביא לשחרורם של אסירי עכו כעבור שלושה חודשים, בראשית חודש יולי. עוד קודם לכן, ז'בוטינסקי שיגר ב-13 ביוני 1920 מכתב מהכלא בשם "אסירי עכו" ובו כתב בין השאר: "מי יתן ותצמח ישועה לעם כלו ולנו בתוכו בעגלא ובזמן קריב".² לאחר שחרורו ושחרור חבריו כתב לרב קוק, 18 ביולי 1920: "ירשה-נא – אם כי באחור זמן – להביע לכבודו, בשם חברי ובשמי אני, את תודתנו הרבה על מכתב הברכה בו כבדנו בשובנו מעכו. באחוד ואחזה עבדנו עם הבחורים החרדים בימי ההגנה, יחד אתם שמחנו לשחר התקופה החדשה, וכעת אני בטוח כי יחד אתם ואת כל הקהל המְסֻרֵיִי נבנה את הארץ".³

יוסף קיסטר, חוקר מכון ז'בוטינסקי

² זאב ז'בוטינסקי, 'איגרות', כרך שלישי, דצמבר 1918 – אוגוסט 1922, (העורך: דניאל קארפי עורך משנה: משה הלוי), מכון ז'בוטינסקי בישראל / הספריה הציונית על-יד ההסתדרות הציונית העולמית, ירושלים תשנ"ז - 1997, איגרת 137, עמ' 134

³ שם, איגרת 145, עמ' 139 - 140